

Lietuvos mokslo ir studijų plėtros iki 2030 m. įžvalgos: kritinė analizė ieškant realiausio aukštojo mokslo raidos scenarijaus

Nijolė Putrienė¹, Snieguolė Vaičekauskienė²

¹ Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Edukologijos katedra, K. Donelaičio g. 20, 44239 Kaunas, nijole.putriene@ktu.edu

² Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, snievai@yahoo.com

Anotacija. Straipsnyje, remiantis mokslinės literatūros ir dokumentų analize, išryškinamas Lietuvos aukštojo mokslo padėties išskirtinumas kitų šalių aukštojo mokslo atžvilgiu bei aptariami Lietuvos aukštąjį mokslą veikiančys veiksniai. Remiantis aptartu kontekstu atliekama ilgalaikės Lietuvos mokslo ir studijų plėtros ateities vizijos „Mokslioji Lietuva 2030“ analizė: aptariamoms aukštojo mokslo raidos alternatyvoms ir veiksniams, galintys daryti jai įtaką bei ieškoma realiausio raidos scenarijaus.

Esminiai žodžiai: „Mokslioji Lietuva 2030“, *besimokanti visuomenė, Lietuvos aukštasis mokslas, mokslas ir studijos, universitetai.*

Įvadas

Europos švietimo erdvėje, taip pat ir aukštajame moksle vyksta daug permainų. Jos ypač ryškios Rytų ir Centrinės Europos aukštajame moksle: čia aukštojo mokslo sistemos turi atrasti identitetą unikaliai apjungdamos savyje dvilypį istorinį palikimą bei Bolonijos proceso išryškintas raidos tendencijas. Tai aktualu ir Lietuvos aukštajam mokslui bei visai švietimo sistemai.

Jau keletą metų Lietuvos aukštojo mokslo reforma aptariama akademinėje bendruomenėje, politikų, visuomenės. Diskusijose tenka išgirsti ir kritikos, ir pritarimo. Lietuvos

aukštojo mokslo reforma sutapo su šalies strateginių dokumentų kaita ir atnaujinimu – atliekami įvairūs tyrimai, analizės, dirba ekspertų grupės. Remiantis įžvalgomis, išvadamis, rekomendacijomis strateginiuose Lietuvos dokumentuose projektuojami įvairių Lietuvos veiklos sričių ateities scenarijai, plėtros kryptys artimiausiems 10–20 metų. Oficialiose strategijose ir vizijose išdėstyti gana aukšti ir ambicingi lūkesčiai visuomenės ir valstybės raidai bei kaitai. Tačiau ar mūsų visuomenė yra pasirengusi per artimiausius 10–20 metų pasiekti aukštų rezultatų, būti aktyvia, veiklia, solidaria, besimokančia? Ar atskiras mūsų visuomenės narys turi gebėjimų tapti „kuriančiu savo sėkmę sąmoningu piliečiu, įsiliejančiu į tokių pat asmenų nacionalinę ir pasaulinę bendruomenę, pažangią ekonomiką ir savitą nacionalinę kultūrą“ (*Švietimo ir mokslo ministerija*, 2012b, p. 2). Abejoti skatina tai, kad šalyje vis dar nyksta posovietinio visuomenės mentaliteto bruožai, nepakankamai nutraukti komunistinio mąstymo ryšiai, menka vertybinių nuostatų svarba (*Lietuvos švietimo politikos transformacijos*, 2009; Vveinhardt, Žukauskas, 2010). Neigiamą įtaką visuomenės raidai daro dėl didelių emigracijos srautų Lietuvoje mažėjantis gyventojų skaičius. Nedžiugina ir situacija švietime: tarptautiniuose tyrimuose (pvz.: OECD PISA 2009; TIMSS 2011; PIRLS 2011) mūsų šalies mokiniai, būsimieji studentai, demonstruoja vidutinį pasiekimų lygį, aukštojo mokslo politika ne visuomet priimtina akademinėi bendruomenei (Galginaitis et al., 2012).

Inicijuojant ir planuojant aukštojo mokslo sistemos pokyčius, aptariant kuriamus aukštojo mokslo ir studijų vystymo(si) scenarijus svarbus šalies ekonominis, kultūrinis, socialinis kontekstas. Aukštasis mokslas – „sudėtingiausias švietimo sistemos lygmuo, o sudėtingai sistemai paprasti sprendimai netaikytini“ (Želvys, 2005a, p. 169). 2011 m. parengtoje Lietuvos mokslo ir studijų plėtros iki 2030 m. įžvalgoje (*Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras*, 2011b), įvertinus globalius ir lokalius mokslo ir studijų sistemos kaitos veiksnius, buvo numatyti keli aukštojo mokslo raidos scenarijai, turėsiantys padėti Lietuvos visuomenei tapti moksliaja. Tai nelengvai įgyvendinamas, tačiau aktualus ir būtinas uždavinys Lietuvai siekiant būti inovatyvia, sumania šalimi, gebančia prisitaikyti prie rinkos poreikių. Todėl buvo iškeltas toks šio straipsnio **tyrimo tikslas** – išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos mokslo ir studijų plėtros iki 2030 m. įžvalgą ieškant realiausio aukštojo mokslo raidos scenarijaus. Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą iškelti tokie **uždaviniai**:

1. Išryškinti unikalias Lietuvos aukštojo mokslo raidos aplinkybes.
2. Aptarti Lietuvos ilgalaikės mokslo ir studijų sistemos raidos scenarijus.
3. Išryškinti šiandienį Lietuvos aukštojo mokslo kontekstą.
4. Nustatyti galimai realiausią Lietuvos aukštojo mokslo raidos scenarijų.

Taikytas metodas – literatūros ir dokumentų analizė.

Lietuvos aukštojo mokslo raidos aplinkybės

Kalbėdami apie Europos šalių švietimo erdvę turime nepamiršti, kad švietimas, jo raida ir galimos perspektyvos didele dalimi priklauso nuo konkrečios šalies istorijos, kultūros, todėl „kiekviena Europos šalis turi savitą nacionalinę švietimo sistemą“ (Adaškevičienė, Janiūnaitė, 2001, p. 17). Ypač didelė įvairovė, paremta istoriniu, nacionaliniu ir kultūriniu identitetu, pasireiškia Centrinės ir Rytų Europos šalyse (Ciucanu, 2011). Dar labiau šis fenomenas išryškėja kalbant apie „vėluojančias“, pereinamojo laikotarpio, šalis, todėl kalbėti apie kurias nors iš šio regiono šalių kaip identišką kitoms yra sudėtinga.

Švietimo situacija šalyje priklauso nuo susiklosčiusios padėties ekonomikos sektoriuje (*Lietuvos švietimo politikos transformacijos*, 2009). 2002 m. Barselonos konvencijoje Europos Komisija paragino Europos Sąjungos šalis investuoti 3 proc. savo BVP į mokslinius tyrimus ir 2 proc. – į aukštąjį mokslą. Tačiau prasidėjus finansų krizei daugelyje šalių valstybinės ir privačios investicijos, skirtos aukštajam mokslui, buvo apkarpytos (Fawson, 2012). Tai buvo pastebėta Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaitoje (*Europos Komisija*, 2012): „Reakcija į paskutiniąją ekonominę krizę <...> skiriasi. <...> Apskritai paėmus, kol kas krizės rezultatas toks, kad valstybės išlaidos aukštajam mokslui mažėja“ (p. 2). Išlaidos mokslui ir studijoms sumažėjo ir Lietuvoje, dėl to Lietuvos aukštasis mokslas susidūrė su naujais iššūkiais, kurie nebuvo aktualūs kai kurių kitų šalių aukštajam mokslui.

Šalia finansinių iššūkių Lietuvos aukštasis mokslas patiria įvairias masiškėjimo, standartizacijos, marketizacijos ir internacionalizacijos pasekmes. Globalios transformacijos Baltijos šalyse susiduria su posovietine realybe ir atsiranda specifinės, vien tik buvusiam socialistiniam pasauliui būdingos jų apraiškos (*Lietuvos švietimo politikos transformacijos*, 2009). Į šiuos reiškinius visuomenė dažnai reaguoja pagal tai, kiek panašūs reiškiniai buvo pažįstami iš sovietinių laikų. Kadangi tuo metu vidurinis išsilavinimas buvo masinis, šiandienė visuomenė ir aukštojo mokslo masiškėjimą priima kaip teigiamą fenomeną. Aukštojo mokslo marketizacija yra nepažįstamas ir sunkiai suvokiamas reiškinys. Internacionalizacija priimama teigiamai, nors atidžiau paanalizavus jos suteikiamas galimybes ir keliamas grėsmes, galima pastebėti, kad būtent ji stumia tokias šalis kaip Lietuva į periferiją aukštojo mokslo pasaulyje, skatina vadinamąjį „protų nutekėjimą“ (Jucevičienė, Vaitkus, 2007; Želvys, 2005b, 2007; *Lietuvos švietimo politikos transformacijos*, 2009; Silova, 2011).

Rytų ir Centrinės Europos universitetai šiuo metu yra dichotomijoje tarp sisteminio institucinio tęstinumo ir periodiškos institucinės kaitos (Dobbins, Knill, 2009). Todėl ypač ryškios tapo unikalios vietinės raidos strategijos bei modeliai, kurie sumišo su Bolonijos proceso metu išryškintais komunikacijos ir informacijos sklaidos procesais transnacionaliniu lygiu. Kaitos tendencijos ypač specifiškai pasireiškia buvusiose Sovietų Sąjungos šalyse. Subyrėjus Sovietų Sąjungai „Baltijos šalių – Estijos, Latvijos ir Lietuvos – aukštojo mokslo reformos turėjo aiškią kryptį – nutolti nuo Rusijos įtakos ir priimti Europos Sąjungos standartus, politiką ir praktiką“ (Silova, 2011, p. 9). „Tačiau Lietuvos

transformacijos turėjo ir tik jai vienai savitų ypatumų, iš kurių esminis – nepakankamai nutraukti saitai su komunistiniu mąstymu. Ir tai negalėjo neatsiliepti Lietuvos švietimui“ (*Lietuvos švietimo politikos transformacijos*, 2009, p. 7). Lietuvos švietimui, o tuo pačiu ir aukštajam mokslui, negalėjo neatsiliepti specifinis, tik lietuviams būdingas mentalitetas, jo dualumas: iš vienos pusės, sociologiniuose, psichologiniuose tyrimuose dažnai įvardijamos lietuvių savybės – atkaklumas, užsispyrimas, darbštumas (Taljūnaitė, 2006), iš kitos pusės – nūdienos visuomenėje atpažįstami dominuojantys lietuviško mentaliteto bruožai – pragmatizmas, modernizacija, universalumas, praktiškumas, „deformuotas individualizmas“ (pilietiškumo deficitas), „kumečio“ sindromas (intuityvus pasidavimas stipresniam, galingesniam) (Grigas, 2002, 2003), jausmų, emocionalumo persvara, palyginti su proto, išminties pozicijomis, tautinės savimonės ir autentiškumo nuvertėjimas (Vveinhardt, Žukauskas, 2010).

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (*Lietuvos Respublikos Seimas*, 2011) – apibrėžia *lygių galimybių, kontekstualumo, veiksmingumo bei tęstinumo* principus, kurie atspindi demokratiškos, socialiai teisingos bei atviros švietimo sistemos bruožus. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (*Lietuvos Respublikos Seimas*, 2009) mokslą ir studijas grindžiantys principai išvardyti atskirai, tačiau jie akcentuoja *laisvės, atvirumo, atsakomybės, bendradarbiavimo, integracijos, lituanistikos prioriteto, orientavimosi į tarptautinius kokybės standartus, sąžiningos konkurencijos* nuostatas. Vadinas, šiuose dokumentuose susijungia ir konservatyviosios, ir liberaliosios švietimo ir aukštojo mokslo tendencijos, o tai suteikia galimybes Lietuvos mokslui ir studijoms plėtotis ta linkme, kuri bus nustatyta ir parinkta švietimo politikų. Kaip pažymi J. Galginaitis ir kt. (2012), „Lietuvoje akivaizdžiai dominuoja preskriptyvus aukštojo mokslo teisinio reguliavimo modelis“ (p. 5). Tokį Lietuvos aukštojo mokslo suvaržymą iliustruoja ir faktas, kad „universitetų autonomija, <...> teisinės bazės raidoje <...> palaipsniui mažėjo“ (Jucevičienė ir kt., 2010, p. 206).

Lietuvos istorinė ir kultūrinė raida, globalizacijos veiksniai, siekis integruotis į europinę erdvę kartu iki galo neatsikratant sovietinio mentaliteto, ekonominės krizės sukeltas investicijų mažėjimas sukūrė unikalias sąlygas Lietuvos aukštojo mokslo raidai tik jam būdinga linkme. Tad yra tikimybė, kad ir ateityje raidą lems šios unikalios susiklosčiusios aplinkybės bei jų sąveika.

Lietuvos ilgalaikės mokslo ir studijų sistemos raidos scenarijai

Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkėje (*Europos Komisija*, 2011) akcentuojama, kad „vieno visiems tinkamo modelio nėra: Europai reikia įvairių aukštųjų mokyklų“ (p. 2) ir „už aukštojo mokslo pertvarkymą ir toliau atsako pačios valstybės narės ir jų švietimo institucijos“ (p. 3). Todėl svarbu detaliau aptarti Lietuvos aukštojo mokslo ir studijų raidos perspektyvas ir galimas raidos kryptis.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ pabrėžiama, kad „sėkmingai vystysis tik <...> kaitai pasirengusios šalys, nebijančios naujovių ir drąsiai priimančios konkurencijos iššūkius“ (*Valstybės pažangos taryba*, 2010, p. 6). Strategijoje nurodoma, kad tokia turėtų tapti ir Lietuva, o Lietuvos piliečiai turėtų tapti atvirais, kūrybingais ir atsakingais žmonėmis. Strategijoje Lietuva matoma kaip šalis, kurioje gyvena ir kurią kuria sumani visuomenė – veikli, solidari, besimokanti.

Šios nuostatos atsispindi ir Lietuvos mokslo ir studijų sistemos prognostiniame vertinime (įžvalgose) (*Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras*, 2011b). Jį kūrę ekspertai išryškino tris galimas mūsų šalies aukštojo mokslo ir studijų raidos perspektyvas:

1) *mokslas ir studijos – darnios moksliosios visuomenės pamatas*. Mokslo žinios turėtų tapti gyvenimo būdo, ekonominės veiklos, vartojimo, darbo santykių ir technologijų plėtros ašimi, šalies plėtra bus grindžiama inovatyviu mokslu ir studijomis ir darniosios plėtros vertybinėmis nuostatomis, be to, mokslas ir studijos taps kultūrinės pažangos veiksmu. Šioje raidos alternatyvoje susipina keturi iš ekspertų sukurtų ateities vaizdų: „Lietuva – žalioji (eko)visuomenė“ (EKO), „Aukštasis mokslas ir moksliniai tyrimai – tiesioginis visuomenės kultūrinės pažangos veiksnys“ (LTK), „Skandinaviškas žinių regionas“ (SŽR) ir „Šansas – Aukso amžius“ (AAM);

2) *valstybės reguliavimas*. Raidai didžiausią įtaką darytų pastarųjų dešimtmečių mokslo ir studijų funkcionavimo inercija. Nebrandi šalies pilietinė visuomenė paliktų atsakomybę už plėtrą politiniam ir administraciniam aparatui. Žinių visuomenė, darbo rinka, santykiai su tarptautine erdve būtų reguliuojami valstybiškai. Šioje raidos perspektyvoje sujungti trys ekspertų išskirti ateities vaizdai: „Žinių ir kultūrų kaleidoskopas“ (ŽKK), „Susitaikymas“ (SUS) ir „Inovacijų sąjūdis“ (Smart LT);

3) *liberalusis kelias*. Įsigalėjus šiai alternatyvai formuotųsi versloji visuomenė, valstybė mokslui ir studijoms darytų vis mažesnę įtaką. Universitetai didintų socialinę gerovę, nes versliai visuomenei, jos konkurencingumui yra reikalingas intelektinis progresas, kuris būtų projektuojamas pagal darbo rinkos reikmes. Visuomenė taptų politiškai aktyvi, tačiau ji neformuotų ilgalaikių raidos tikslų ir vertybių. Šiuo atveju svarbus taptų žmogaus kūrybiškumo išlaisvinimas ir biurokratinių kliūčių panaikinimas. Į šią raidos perspektyvą ekspertai įpina šiuos ateities vaizdus: „Atkaklus ir kryptingas darbas“ (AKD), „Inovacijų džiazas“ (IDŽ) ir (nors tiesiogiai šis vaizdas neminimas alternatyvos aprašyme) „Privačios iniciatyvos triumfas“ (PIT).

Lietuvos mokslo ir studijų plėtros iki 2030 m. prioritetinei vizijai kurti ekspertai pasirinko tris ateities vaizdus (EKO, LTK ir SŽR), taip nustatydami, kad prioritentinė vizija bus „artima vidurio keliui tarp poliarinių – valstybės reguliavimo ir liberaliosios – alternatyvų“ (*Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras*, 2011b, p. 22) ir bus artimiausia pirmajai perspektyvai „*mokslas ir studijos – darnios moksliosios visuomenės pamatas*“. Remiantis šiuo ekspertų pasirinkimu, buvo sukurta Lietuvos mokslo ir studijų sistemos raidos iki 2030 m. vizija, pavadinta „Mokslioji Lietuva 2030“ (*Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras*, 2011a).

Ar toks ekspertų pasirinktas raidos scenarijus yra realus? Ekspertai, renkę įžvalgas, teigia, kad Lietuvos mokslo ir studijų sistemos raidos scenarijus priklausys nuo penkių „daugiau ar mažiau tikėtinų ir valingai koreguojamų parametru“ (*Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras*, 2011b, p. 24):

- 1) mokslo ir studijų įsiliejimas į moksliosios visuomenės pagrindus¹;
- 2) orientacija į darnų vystymąsi. Pagrindiniu visuomenės raidos matu turi tapti nebe orientacija į pastovų bendrojo vidaus produkto augimą, o visuomenės laimės indeksas, kuris daug tiksliau nusako gyvenimo kokybę;
- 3) poreikis koreguoti socialinių, kultūrinių ir technologinių orientyrų santykį. Dėmesys turėtų būti skiriamas holistiniam žmogaus ugdymui ir jo verslumui, veržlumui, gebėjimams keistis ir mokytis ugdyti;
- 4) tiesioginis mokslo ir studijų ryšys su inovacijomis. Kūrybiškumas ir inovatyvumas turėtų tapti būtinomis visuomenės narių savybėmis;
- 5) tarptautiškumas ir tarpkultūriškumas, pasireiškiantis tyrėjų, dėstytojų ir studentų tarptautiniais mainais, tarptautiniu mokslo projektų ar tyrimų rezultatų vertinimu, daugiakalbėmis ir daugiakultūrems visuomenės studijomis.

Kadangi „besimokančios visuomenės plėtojimo sėkmė ir problemos labiausiai priklauso nuo konkrečios šalies tradicijų ir dabartinių aplinkybių“ (Jucevičienė, 2007a, p. 48), vertėtų apžvelgti Lietuvos aukštojo mokslo raidos sąlygas ir prielaidas: ar šiandienos situacija Lietuvoje leidžia tikėtis kokybinių pokyčių visuomenėje, ar galima pastebėti moksliosios, darnios, inovatyvios visuomenės apraiškų, ar imama suvokti holistinio ugdymo(si) svarba, ar plėtojamas studijų ir mokslo tarpkultūriškumas ir tarptautiškumas.

Šiandienis Lietuvos aukštojo mokslo kontekstas

Lietuvos, kaip moksliosios visuomenės, pagrindai. Šiandienės Lietuvos žmonių mentalitetas yra daugiasluoksnis: dalis visuomenės narių – tarybinės santvarkos ugdytiniai, kiti – gimę sovietmečiu, bet ugdeši naujomis sąlygomis, jauniausieji augo veikiami Vakarų tradicijų. Skirtingų amžiaus grupių vertybės taip pat skirtingos. Lietuvos visuomenę tai daro daugiasluoksne, įvairialype, nehomogeniška.

Lietuvoje kasmet didėja emigracijos mastai, daugiausia emigruoja jauni, išsimokslinę, 20–29 metų asmenys. Kaip teigiama Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (*Aplinkos ministerija*, 2008), Lietuvoje trūksta patrauklių, įvairias mokymosi visą gyvenimą paslaugas teikiančių institucijų suaugusiesiems. Tai patvirtina ir statistiniai duomenys, kurie rodo, kad Lietuvoje suaugusiųjų mokymuisi skiriama nedaug dėmesio: tik 5,9 proc.

¹ Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad anglišką terminą „*learning society*“ įžvalgas renkę ekspertai verčia lietuvišku „mokslioji visuomenė“. Tuo tarpu edukologijos mokslo krypties literatūroje šis angliškasis terminas dažniau verčiamas į „besimokančią visuomenę“. Kyla klausimas, ar įžvalgose apibrėžiama mokslioji visuomenė ir besimokanti visuomenė yra tapačios sąvokos, tačiau šiame darbe dėl vietos stokos ši analizė nepateikiama.

šalies 25–64 metų gyventojų turėjo galimybę dalyvauti mokymuose per keturias savaites iki tyrimo atlikimo (Eurostat, 2012). Ne vienus metus tęsiasi „protų nutekėjimo“ ir „protų susigražinimo“ problema – gambiausi, aktyviausi studentai, baigę studijas Lietuvoje, neskundžia darba užsienio kompanijose (Jucevičienė, Vaitkus, 2007; *Viešosios politikos ir vadybos institutas*, 2007).

Dar viena aktualija – penkiolikmečių matematinio, gamtamokslinio raštingumo ir skaitymo gebėjimų pasiekimai nėra aukšti: nors, palyginti su 2009 m. atliktu tyrimu, jie šiek tiek pagerėjo (ypač skaitymo gebėjimų srityje), tačiau dauguma mokinių tik vidutiniškai geba naudotis mokykloje įgytomis žiniomis (OECD PISA 2009, 2012). TIMSS 2011 ir PIRLS 2011 duomenys rodo, kad Lietuvos ketvirtokų ir aštuntokų matematikos, gamtos mokslų ir skaitymo rezultatai reikšmingai nekinta.

Bendrojo ugdymo programose (*Švietimo ir mokslo ministerija*, 2012a) pabrėžiamas kompetencijų ugdymasis, tačiau mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo duomenys rodo, kad šalies mokyklose vis dar vyrauja žinių perteikimas ir jų atkartojimas, per menkai ugdomos kompetencijos, gebėjimas kūrybiškai panaudoti įgytas žinias (*Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra*, 2011). Šias tendencijas patvirtina ir Lietuvos mokslininkų atliekami tyrimai (pvz.: Čiužas, Navickaitė, 2008; Čiužas, 2011).

Aptartos tendencijos leidžia kelti prielaidą, kad į šalies universitetus stoja mokyti daug vidutinių gebėjimų jaunuolių, neturinčių išugdytos mokymosi kompetencijos, nepasirengusių paritetiniams santykiams mokymo(si) ir vertinimo procese.

Darniojo vystymosi bei holistinio ugdymo situacija Lietuvoje. Darnaus vystymosi sąvoka Lietuvoje neretai yra suvokiama tik vienu – ekologiniu, gamtosauginiu, – aspektu, pamirštant kitas dedamąsias: socialinę gerovę, socialinę santarvę, žmonių pasitenkinimą savo gyvenimu. Šiuo atžvilgiu Lietuvos padėtis tikrai nėra gera: Lietuvoje žmonių pasitenkinimas savo gyvenimu yra žemas, net 45 proc. Lietuvos gyventojų jaučiasi nelaimingi arba nelabai laimingi, Lietuva pasaulyje užima pirmąsias vietas pagal savižudžių skaičių (Nationmaster.com, 2012). Šalyje aukštas korupcijos lygis: Lietuva pagal korupcijos paplitimą 2012 m. užima 50 vietą iš 182 šalių (*Transparency international*, 2012). Kita vertus, Lietuvos žmogaus socialinės raidos indeksas (angl. *human development index*) yra 0,810 ir pagal šį rodiklį Lietuva patenka tarp labiausiai išsivysčiusių šalių (*United Nations Development Programme*, 2012). Taip pat Lietuva užima pirmaujančias pozicijas, kai kalbama apie darbo jėgos, turinčios aukštąjį išsilavinimą, santykinį dydį ar moterų, dalyvaujančių priimančias sprendimus, skaičių.

Jau kelerius metus Lietuvoje didinamas kolegijoms skiriamų studijų krepšelių skaičius, kartu mažinant finansavimą universitetinėms bakalauro studijoms. Tai leidžia teigti, kad stengiamasi didinti profesinį parengimą turinčių asmenų skaičių, nesiorientuojama į liberalųjį aukštąjį mokslą, kuris yra teikiamas išimtinai tik universitetinėse aukštosiose mokyklose ir kurio tikslas – holistinis asmenybės ugdymas.

Lietuvos inovacijų potencialas. Lietuvos inovatyvumo indeksas yra gerokai žemesnis nei bendras ES vidurkis, kurį Lietuva lenkia tik trijose kategorijose: pagal 30–34 metų

asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičių; 20–24 metų jaunimo, baigusio vidurinę mokyklą, skaičių ir verslo investicijas į inovacijas, nesusijusias su mokslo ir eksperimentine veikla (*Directorate General Enterprise and Industry*, 2012). Nors nuo 2008 m. auga investicijos į mokslo ir eksperimentinę veiklą, tačiau 2011 m. šios investicijos tesudarė 0,92 proc. nuo šalies BVP, o tai – vienas žemiausių rodiklių ES (*Eurostat*, 2012; *Lietuvos statistikos departamentas*, 2012). Kita vertus, analizuojant Lietuvos mokslininkų tyrimų duomenis (pvz.: Janiūnaitė et al., 2004, 2011; Jucevičius, 2009 ir kt.) galima pastebėti, kad organizacijų inovacinės kultūros raiškoje matomi teigiami poslinkiai.

Studijų tarptautiškumo ir tarpkultūriškumo pagrindai. Kalbant apie Lietuvos studijų tarptautiškumą ir tarpkultūriškumą reikia pastebėti, kad čia vis dar trūksta aktyvesnio suinteresuotumo: tik nedidelė dalis Lietuvos studentų ryžtasi pasinaudoti tarptautinių mobilumą skatinančiomis programomis, Lietuvoje studijuojančių užsieniečių skaičius taip pat nėra didelis. Kita vertus, optimizmo suteikia tai, kad Lietuvos gyventojai sakosi moką užsienio kalbas (*Eurostat*, 2012). Tai leidžia tikėtis, kad Lietuvos studentijos „sėslumas“ yra tik laikinas reiškinys, kurį greičiausiai lemia specifiniai lietuviškojo mentaliteto bruožai.

Visi išvardyti veiksniai leidžia teigti, kad šiuo metu Lietuvoje dar sunku kalbėti apie besimokančios ar moksliosios, inovatyvios, suvokiančios holistinio ugdymo(si) ir tarptautiškumo svarbą, visuomenės buvimą.

Lietuvos aukštojo mokslo raida: realiausio scenarijaus beiškant

Šiuolaikiniame pasaulyje mokslas ir technologijos, visų pirma, reikalingos jau sukurtos tvarkos taisyklėms palaikyti, o rinkos jėgos vis labiau imasi veikti ir kartais netgi savitai kontroliuoti aukštąjį mokslą (Jucevičienė, 2007a). Tokias perspektyvas rodo ir Lietuvos tendencijos. Valstybinis aukštojo mokslo ir studijų finansavimas Lietuvoje mažėja, tokiu būdu skatinama aukštojo mokslo marketizacija – mokslas ir studijos tampa vis labiau priklausomi nuo rinkos užsakymų. Kita vertus, dėl vis dar egzistuojančio komunistinio mąstymo palikimo sunku pasiekti demokratinės visuomenės būvį – visuomenė nėra suinteresuota reikalauti studijų kokybės. Pastovus valstybės finansuojamų universitetinių bakalauro studijų vietų mažėjimas užkerta kelią platesnių visuomenės sluoksnių galimybėms įgyti liberaliojo ugdymo suteikiamą intelektualinę laisvę. Tokiu būdu sumažėja galimybių dar vienam esminiam visuomenės tobulėjimo aspektui – rinkos intelektualėjimui. Lietuvoje formuojasi situacija, kai aukštasis mokslas verčiamas vis labiau priklausyti nuo rinkos, kuri nėra subrendusi pateikti intelektualų užsakymą universitetui.

Neretai valstybės dokumentuose fiksuoti siekiai, nuostatos, prioritetai sunkiai pasiekiami dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių. Mokslo ir studijų įstatyme yra akcentuojami atsakomybės, laisvės, atvirumo, bendradarbiavimo, integracijos principai. Tačiau mažėjantis mokslo ir studijų finansavimas, valstybės parenkami prioritetai rodo,

kad yra skatinami aukštojo mokslo ekonominio konkurencingumo principai, ir „nors šalies aukštąjį mokslą kamuoja daug problemų, <...> jas užgožia vienintelis konkretus prioritetas – pinigai“ (Radžvilas, 2012, p. 34).

Nepaisant šių veiksnių prognostiniame vertinime kalbama apie gerovės visuomenės susikūrimą per artimiausius nepilnus dvidešimt metų. Ar tai realu? Įvertinant šiandienę Lietuvos situaciją galima teigti, kad realiausi Lietuvos aukštojo mokslo ir studijų raidos scenarijai galėtų būti:

– „*privачios iniciatyvos triumfas*“ (PIT): vyrauja nišinė specializacija, studijų procese mažai integruojamos skirtingų kompetencijų ugdymo programos, vyksta intelekto nutekėjimas. Į aukštojo mokslo sistemą ateina studijuoti labai skirtingo lygio studentai, tad gabesniems, turintiems didesnę mokymosi motyvą, sudaroma gera terpė asmeninei iniciatyvai pasireikšti;

– „*atkaklus ir kryptingas darbas*“ (AKD). Lietuvos visuomenė, o kartu ir verslas, nėra orientuotas į inovatyvumą, todėl vyrauja neaukštos pridėtinės vertės darbai. Biudžeto pajamos labai priklausomos nuo tarptautinės ekonominės situacijos ir nėra stabilios. Taupymo politika vykdoma ir mažinant išlaidas aukštajam mokslui bei studijoms. Tačiau kai kurių kryptčių studijos yra aukšto lygio, todėl jas baigę studentai yra pageidaujami užsienio kompanijose – tai dar labiau skatina „protų nutekėjimą“.

Šiuo metu Lietuvoje vykdoma politika bei visuomeniniai procesai leidžia tikėtis, kad ateityje Lietuvos mokslo ir studijų raidos kryptis bus artima ekspertų išskirtai *liberalaus kelio alternatyvai*². Tokia raida vestų prie galimo Lietuvos verslo atsilikimo ir stagnacijos bei tuo pačiu – prie mokslo ir studijų finansavimo mažėjimo bei kokybės prastėjimo. Tokiu atveju būtų sudėtinga kalbėti apie moksliosios, besimokančios visuomenės kūrimąsi Lietuvoje.

Tačiau ar tikrai Lietuva nori sukti tokiu keliu ir vis labiau likti ne tik Europos aukštojo mokslo, bet ir visos europinės visuomenės raidos periferijoje? Mokslas ir studijos iki 2030 m. bus išties pasikeitę, tačiau išlieka klausimai – kiek ir kaip pasikeitę. Ar mokslo ir studijų raidos scenarijus bus toks, kokį nulemia šiandienos realijos, ar vis dėlto šią raidą dar galima pakreipti norima linkme? Norint atsakyti į šį klausimą reikėtų suvokti, kokie pokyčiai turi įvykti visuomenėje, kad būtų galima kalbėti apie „Mokslojoje Lietuvoje 2030“ užfiksuotos vizijos priedaidų galimybę.

Lietuva yra ES narė, todėl aptariant galimą Lietuvos aukštojo mokslo raidos scenarijų reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kokias Europos aukštojo mokslo ir studijų raidos tendencijas numato Europos Komisija. Savo dokumente „Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė...“ (2011) atkreipiamas dėmesys, kad norint padidinti Europos aukštojo mokslo sektoriaus indėlį siekiant pažangaus, tvaraus ir integracinio

² Reikėtų atkreipti dėmesį, kad šiuo atveju liberalumas suvokiamas per ekonomikos mokslo prizmę, kaip laisvus, valstybės nevaržomus rinkos santykius apibrėžianti sąvoka. Šiuo atveju ji turi labai nedaug sąsajų su liberaliojo aukštojo mokslo koncepcija, „pagal kurią aukštasis mokslas – tai išskirtinė socialinė sistema, kurios funkcionalumo visuomenėje esmė nusako individą ir visuomenę liberalizuojanti intelektualios kultūros proceso įprasminimo misija“ (Jucevičienė ir kt., 2010, p. 126)

augimo, reikia padidinti aukštųjų mokyklų visų lygmenų absolventų skaičių, gerinti žmogiškojo kapitalo plėtotės aukštosiose mokyklose kokybę ir aktualumą, sukurti veiksmingus valdymo ir finansavimo mechanizmus, padėsiančius siekti meistriškumo, stiprinti vadinamąjį žinių trikampį – švietimą, mokslinius tyrimus ir verslą. Taigi, kaip teigia V. Tomusk (2005), „mes turime kalbėti <...> apie besikeičiantį universitetą besikeičiančioje visuomenėje“ (p. 150).

Išanalizavus įvairius visuomeninius parametrus galima prognozuoti, kad Lietuvoje ir ateityje nebus galima atsiriboti nuo savitos kultūrinės patirties, esminių vertybių. Be to, atsižvelgus į šiuo metu Europoje aiškėjančias tendencijas, reikia pabrėžti, kad vis svarbesnė taps ir socialinė aplinka – piliečių gyvenimo ir darbo sąlygos, pajamų lygis, išsilavinimas ir bendruomenės, kurioms jie priklauso, kuriose formuojasi mentalitetas, pasirenkamos vertybinės nuostatos, kuriama subkultūra, formuojama atskirų grupių (o kartu ir visos visuomenės) elgsena. Vis plačiau ir sparčiau į kasdienį gyvenimą veržiantis informacinėms komunikacinėms technologijoms keisis mokymosi pobūdis, plėsis tęstinis mokymasis ir mokymasis visą gyvenimą. Šie visuomeniniai procesai turėtų įgalinti teigiamus pokyčius Lietuvos aukštajame moksle ir studijose. Tačiau sunku tikėtis, kad posovietinės šalys greitai pasieks tokią kolektyvinę kompetenciją politiniame lygmenyje, kuri skatins plėtoti besimokančią visuomenę ir kuri nebus paremta tik „tuščiais žodžiais“ (Jucevičienė, 2007b). Besimokančios visuomenės raida turėtų prasidėti ir būti labiau plėtojama aukštojo mokslo sektoriuje, nes čia yra sukaupta didžiausia ugdymo, kompetencijų plėtojimo ir visuomenėje vykstančių procesų analizės patirtis. Pagrindinė universiteto ypatybė ir stiprybė plėtojant besimokančią visuomenę yra jo organizacinio mokymosi gebėjimai, todėl universitetai, esantys „vėluojančiose“ šalyse, yra ypač svarbūs ugdant ir plėtojant besimokančią visuomenę (Jucevičienė, 2007b).

Tikėtina, kad universitetams įsijungus į besimokančios visuomenės plėtojimą Lietuvoje, galėtų keistis ir visuomenės prioritetai bei vertybės. Lietuvos verslas vis aiškiau turėtų suvokti poreikį susitelkti proveržio srityse, kad nebūtų išstumtas iš visuotinės rinkos. Galima tikėtis, kad būtent verslas imtųsi nustatyti naujus prioritetus – pradėtų akcentuoti žinioms imlias veiklas ir ieškotų sumanią specializaciją įgijusių žmonių. Tai galėtų paskatinti sugrįžti šiandienius emigrantus. Tokiu būdu būtų atvertas kelias žinių organizacijų kūrimuisi Lietuvoje. Tikėtina, kad tokios verslo aplinkos susikūrimas inicijuotų pokyčius ir visoje švietimo sistemoje, tad turėtų prasidėti darnios švietimo politikos kūrimasis, kai atskiros švietimo grandys užtikrintų nuolatinį žmogiškojo kapitalo augimą ir atsinaujimą žinių visuomenės ir darbo rinkos kontekstuose. Taigi, į visuomenės vystymąsi įsitraukus universitetams, netolimoje ateityje Lietuvos visuomenė turėtų nutolti nuo šiuo metu realiausio *liberaliojo kelio* scenarijaus ir priartėti prie ekspertų išskirtų *inovacijų sąjūdžio (Smart LT)* bei *žinių ir kultūrų kaleidoskopo (ŽKK)* vaizdų – raidos kelias taptų artimiausias ekspertų išskirtai *valstybės reguliavimo* alternatyvai.

Toliau vykstant aprašytiems procesams, tikėtina, verslas imtų suvokti savo socialinę atsakomybę ir pradėtų didinti finansavimą aukštajam mokslui, kuris pritrauktų kitų

šalių studentus bei mokslininkus – vyktų intensyvesnė intelekto apykaita. Šalyje liktų mokslo sritys, kuriose būtų reikalingas siauras ir ypatingai specializuotas išsilavinimas, tačiau tokia aukštojo mokslo specializacija apimtų tik aukštojo mokslo sistemą. Visa aukštojo mokslo sistema taptų orientuota į kūrybiškumo ugdymą(si). Tokiu būdu Lietuvos visuomenės raida taptų panaši į ekspertų išskirtą *skandinaviško žinių regiono (SŽR)* vaizdą. Lietuvos visuomenė jau ir dabar suvokia, kad yra reikalingas ekologiškas požiūris į technologinę plėtrą. Yra vilties, kad šis suvokimas vis labiau stiprės ir įsigalės. Taip pat tikėtina, kad verslas perims šiuos požiūrius, tad vis labiau įsigalės žaliųjų technologijų kūrimas ir gamyba. Taip Lietuvoje pradės įsigalėti „*Lietuva – žalioji (eko)visuomenė (EKO)*“ užfiksuotos nuostatos. Šie du vaizdai (SŽR ir EKO) yra tarp tų, kuriuos ekspertai pasirinko vizijai kurti.

Vertėtų dar sykį akcentuoti, kad nekeičiant šiandienės Lietuvos politikos, nesikeičiant visuomenės mentalitetui ir požiūriui į aukštąjį mokslą, realiausias mokslo ir studijų raidos scenarijus Lietuvoje nebus džiuginantis – stiprėjanti rinkos įtaka turės neigiamą poveikį mokslo ir studijų turiniui bei kokybei, pamatinėms aukštojo mokslo vertybėms, ir, be abejo, visuomenės raidai. Tačiau šiandienos Lietuvos aukštajame moksle jau gimsta idėjos apie moksliosios ar besimokančios visuomenės formavimą(si) ir raidą, todėl galima daryti prielaidą, kad iniciatyva bus gyvybinga ir suteiks visuomenei galimybę išbristi iš šiuo metu vyraujančios stagnacijos. Tikėtina, kad Lietuvos moksle ir studijose paveikiai įsitvirtins „Moksloioje Lietuvoje 2030“ užfiksuotos nuostatos, lemiančios aukšto lygio visuomenės kultūrą, o Lietuvos aukštasis mokslas bus grindžiamas liberalaus ir demokratiško aukštojo mokslo koncepcijomis, sudarančiomis sąlygas ugdytis intelektualiai laisvoms, kūrybiškoms, emancipuotoms asmenybėms.

Išvados

Lietuvos istorinė ir kultūrinė raida, globalizacijos veiksniai, siekis integruotis į europinę erdvę iki galo neatsikračius sovietinio mentaliteto, ekonominės krizės sukeltas investicijų mažėjimas sukūrė sąlygas savitai ir unikaliai Lietuvos aukštojo mokslo raidai.

Kaip teigia ekspertai, kūrę Lietuvos mokslo ir studijų prognostinį vertinimą, Lietuvos mokslo ir studijų ateitis priklausys nuo penkių pagrindinių parametrų įgyvendinimo masto. Valstybiniu mastu valingai koreguojant šiuos parametrus 2030 m. turėtų būti pasiekta „moksliosios Lietuvos“ būseną, kai Lietuvos žmonės turės nuolatinio mokymosi kompetencijų, suvoks mokslo ir studijų svarbą tautos ateities perspektyvoms, gebės naudotis vis kintančiomis technologijomis.

Lietuvos studijų ir mokslo ateitis priklauso nuo dabartinių sąlygų, kurios nėra džiuginančios: šalyje vis dar nyksta posovietinio mentaliteto bruožai, menka vertybinių nuostatų svarba, kasmet didėja emigracijos mastai, suaugusiųjų mokymui(si) skiriama nedaug dėmesio, o paauglių mokymosi pasiekimai nėra aukšti. Be to, žmonių pasiten-

kinimas gyvenimu yra žemas, savižudžių skaičiumi Lietuva pirmauja pasaulyje, šalyje aukštas korupcijos lygis, o orientacija į inovacijas yra nepakankama. Kita vertus, pagal žmogaus socialinės raidos indeksą Lietuva patenka tarp labiausiai išsivysčiusių šalių pagal žmonių, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičių. Lietuva lenkia ES vidurkį. Tokia susiklosčiusi padėtis Lietuvoje leidžia kelti prielaidą, jog sunku tikėtis, kad darni moksloji visuomenė Lietuvoje greitai kursis, nors galimybių, kad ir nedidelių, tam ištis esama.

Jei nebus keičiamas požiūris į mokslą ir švietimą, švietimo politiką, galima tikėtis, kad Lietuvoje aukštajam mokslui įtaką ateityje darys verslas, kuris pats bus galimai atsilikęs ir konservatyvus. Tačiau optimistiškai nuteikia tai, kad valstybės mastu formuojasi poreikis keisti susiklosčiusią situaciją. „Vėluojančioje“ šalyje, kokia yra ir Lietuva, būtent aukštasis mokslas, universitetas gali turėti daugiausia įtakos visuomenės mąstymo kaitai, suvokimui, kad nuo kiekvieno visuomenės nario poreikio keistis, noro ir pastangų ugdytis nuolatinio mokymosi ir tobulinimosi gebėjimus priklausys visos visuomenės ateitis ir galima raida besimokančios visuomenės link. Universitetų iniciatyva ugdyti, šviesti visuomenę turėtų išjudinti pokyčius, kurie Lietuvos raidą palaipsniui atvestų iki strategijoje „Moksloji Lietuva 2030“ išryškintos prioritetinės alternatyvos.

Literatūra

- Adaškevičienė, V., Janiūnaitė, B. (2001). Europinių švietimo dimensijų kilmės ir sampratos erdvės problemos. *Socialiniai mokslai*, 3 (29), p. 17–26.
- Aplinkos ministerija. (2008). *Nacionalinė darnaus vystymosi strategija* [žiūrėta 2012-11-06]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=8084>.
- Ciucanu, I.-R. (2011). Higher Education Area: Redefining European Education Borders (electronic version). *Eurolines*, 12, p. 43–57.
- Čiužas, R. (2011). Student assessment: are we ready to shift from assessment of learning to assessment for learning? *Social Sciences / Socialiniai mokslai*, 1 (71), p. 73–79.
- Čiužas, R., Navickaitė, J. (2008). Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo kaita edukacinės paradigmos virsmo sąlygomis. *Pedagogika*, t. 91, p. 53–59.
- Directorate General Enterprise and Industry (2012). *ProInno Europe. Country profiles – Lithuania* [žiūrėta 2012-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.proinno-europe.eu/inno-metrics/page/country-profiles-lithuania>>.
- Dobbins, M., Knill, Ch. (2009). Higher Education Policies in Central and Eastern Europe: Convergence toward a Common Model? (electronic version). *Governance*, 22 (3), p. 397–430.
- Europos Komisija. (2011). *Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui*. Briuselis, 2011-09-20 [žiūrėta 2012-11-16]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/modernisation_lt.pdf>.

- Europos Komisija. (2012). *Europos aukštojo mokslo erdvė 2012. Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita. (Trumpa spaudos konferencija)* [žiūrėta 2012-11-16]. Prieiga per internetą: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/138LT_HI.pdf>.
- Eurostat. (2012). *Life-long learning statistics* [žiūrėta 2012-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc440&plugin=1>>; *Science, technology and innovation* [žiūrėta 2012-11-20]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/science_technology_innovation/data/database>.
- Fawson, K. D. (2012). The Global economic Crisis: Winners and Losers in Higher Education (electronic version). *Journal of Research in Innovative Teaching*, 5 (1), p. 2–13.
- Galgainaitis, J., Viliūnas, G., Trumpulytė, S. (2012). *Aukštojo mokslo politiką ir studijų procesą reglamentuojančių teisės aktų analizė ir šių teisės aktų papildymo ir pakeitimo rekomendacijos*. Vilnius: Vilniaus universitetas [žiūrėta 2012-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/Teises%20aktu%20analize%20ir%20ju%20pakeitimo%20rekomendacijos.pdf>>.
- Grigas, R. (2002). Šiuolaikinio lietuvių nacionalinio būdo bruožai 1. Problemos apibrėžtis (sociosofinė kritinė apžvalga). *Filosofija, sociologija*, 4, p. 9–14.
- Grigas, R. (2003). Šiuolaikinio lietuvių nacionalinio būdo bruožai 2. Nerimą keliančios trajektorijos (sociosofinė kritinė apžvalga). *Filosofija, sociologija*, 1, p. 22–30.
- Janiūnaitė, B., Petraitė, M., Jucevičius, G. (2011). *Organizacijų inovacinė kultūra*. Mokslo studija. Kaunas: Technologija.
- Janiūnaitė, B., Cibulskas, G., Kriaučionienė, M., Almonaitienė, J., Tumėnienė, V. (2004). Manifestation of citizens' innovative culture features in the context of learning cities development. *Socialiniai mokslai*, 4 (45), p. 18–32.
- Jucevičienė, P. (2007a). *Besimokantis miestas*. Monografija. Kaunas: Technologija.
- Jucevičienė, P. (2007b). The role of the university in the development of the learning society. In *Higher education and national development: universities and societies in transition*. Ed. D. Bridges. London: Routledge, p. 55–71.
- Jucevičienė, P., Vaitkus, R. (2007). The development of higher education for the knowledge society and the knowledge economy. In *Higher education and national development: universities and societies in transition*. Ed. D. Bridges. London: Routledge, pp. 43–54.
- Jucevičienė, P. et al. (2010). *Universiteto edukacinė galia: atsakas XXI amžiaus iššūkiams*. Mokslo monografija. Kaunas: Technologija.
- Jucevičius, G. (2009). The innovation culture in modern Lithuanian organizations: values, attitudes and practices. *Socialiniai mokslai*, 1 (63), p. 38–45.
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2009). *Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas* [žiūrėta 2012-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=343430&p_query=&p_tr2=>>.
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2011). *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* [žiūrėta 2012-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2=>>.

- Lietuvos statistikos departamentas. (2012). *Gyventojai ir socialinė statistika. Mokslas ir technologijos* [žiūrėta 2012-11-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1111>>.
- Lietuvos švietimo politikos transformacijos*. Monografija. (2009). T. Bulajeva, L. Duoblienė (Sud.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. (2011a). *Lietuvos mokslo ir studijų ateities vizija: Mokslioji Lietuva 2030* [žiūrėta 2012-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.zef.lt/zef/modules/document_publisher/documents/4/Mokslioji_Lietuva_trumprastis.pdf>.
- Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. (2011b). *Mokslo ir studijų sistemos prognostinio vertinimo (įžvalgos) MTEP ekspertų grupių vadovų galutinė ataskaita*.
- Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra. (2011). *Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė. Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas* [žiūrėta 2012-11-06]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/NMVA%20metinis%20pranesimas2011.pdf>.
- Nationmaster. com. (2012). *Statistics. Facts and figures – Lithuania* [žiūrėta 2012-11-15]. Prieiga per internetą <<http://www.nationmaster.com/country/lh-lithuania>>.
- Radžvilas, V. (2012). Aukštojo mokslo „reforma“: naikinantis globalizacijos gūsis. In: Daujotis, V., Janulaitis, A., Radžvilas, V., Sližys, R. P. *Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo vargdenė*. Vilnius, Petro ofsetas, p. 32–46.
- Silova, I. (2011). Higher Education Reforms and Global Geopolitics: Shifting Cores and Peripheries in Russia, the Baltics, and Central Asia (electronic version). *Russian analytical Digest*, 97, p. 9–12.
- Švietimo ir mokslo ministerija. (2012a). *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Vidurinio ugdymo bendrosios programos* [žiūrėta 2012-11-06]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ugdymas/bendrasis/ugd_programos.htm>.
- Švietimo ir mokslo ministerija. (2012b). *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. Projektas* [žiūrėta 2012-11-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/strategija/docs/VSS%202013%20metmenys%202012-05-16.pdf>>.
- Taljūnaitė, M. (2006). Lietuvių tautinio tapatumo konstravimas sociologiniuose tyrimuose. *Filosofija. Sociologija*, 4, 8-17.
- Tomusk, V. (2005). European higher education in 2020: freedom, between the Necessity and Utopia. In *The European higher education and research landscape 2020. Scenarios and strategic debates*. Eds. J. Enders, J. File, J. Huisman, D. Wesheijden. Center for higher education policy studies. Twente, the Netherlands: Center for higher education policy studies, p. 141–151 [žiūrėta 2012-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://doc.utwente.nl/60111/1/Enders05european.pdf>>.
- Transparency international. (2012). *Corruption percptions index 2011* [žiūrėta 2012-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/>>.
- United Nations Development Programme. (2012). *Human development reports* [žiūrėta 2012-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://hdr.undp.org/en/humandev/>>.

- Valstybės pažangos taryba. (2010). *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“* [žiūrėta 2012-12-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrv.lt/bylos/veikla/2030.pdf>>.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas. (2007). „*Protų nutekėjimo“ mažinimas ir „protų“ susigrąžinimas. Tyrimo ataskaita* [žiūrėta 2012-11-20]. Prieiga per internetą <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/Protu%20nutekejimo%20mazinimas_ataskaita.pdf>.
- Vveinhardt, J., Žukauskas, P. (2010). Mobingo specifiškumas: lietuviškojo mentaliteto bruožai. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 20 (1), p. 173–181.
- Želvys, R. (2005a). Aukštojo mokslo plėtra ir akademinė didaktika. *Acta paedagogica Vilnensia*, t. 14, p. 169–178.
- Želvys, R. (2005b). Vilniaus pedagoginis universitetas XXI a. švietimo iššūkių kontekste. *Pedagogika*, t. 79, p. 17–22.
- Želvys, R. (2007). Internacionalizacijos iššūkiai Lietuvos aukštajam mokslui. *Acta paedagogica Vilnensia*, t. 17, p. 140–146.

Critical analysis of long-term vision of Lithuanian Science and Studies: seeking for most realistic scenario of higher education development

Nijolė Putrienė¹, Snieguolė Vaičekauskienė²

¹ Kaunas University of Technology, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Department of Educational Studies, K. Donelaičio St. 20, LT-44239 Kaunas, Lithuania, nijole.putriene@ktu.edu

² Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Education, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, snievai@yahoo.com

Summary

On the basis of the scientific literature and document analysis long-term vision of Lithuanian Science and Studies “Learning Lithuania 2030” is analyzed in this article. The first part deals with the situation of education in Europe, with particular emphasis on higher education and the search for factors affecting the Lithuanian higher education situation. Unique situation of Lithuanian higher education allows assume that in the future Lithuanian Higher Education will develop on its own way. The second part of the article discusses long-term vision of Lithuanian Science and Studies “Learning Lithuania 2030” and highlights factors affecting development of higher education. The third paragraph is devoted to discuss the manner in which these factors influence the Lithuanian science and studies nowadays. The fourth paragraph discusses possibilities to achieve learning society in Lithuania until 2030 and highlights the assumptions that are necessary in order to achieve that quality of society.

Conclusions of the article emphasize that active university initiative to educate the society could move forward changes that will drive the development of Lithuania towards a learning society, where scientific knowledge is the axes of life, economic activity, consumption, employment and development.

Keywords: *“Learning Lithuania 2030”, Learning Society, Lithuanian Higher Education, Science and Studies, Universities.*

Įteikta / Received 2014-05-05
Priimta / Accepted 2014-06-20